

DRAMATIČAR IVAN VONČINA ml.

Nikola Batušić

Ovaj zapis o dramatičaru Ivanu Vončini ml. zapravo je svojevrsni hommage jednoj sivoj bilježnici moje prabake gdje sam naišao na realistične opise mnogih, često i više no bizarnih obiteljskih događaja, o kojima sam u djetinjstvu smio čuti samo filtrirane fragmente ad usum Delphini.

Književnika Ivana Vončinu ml. (Karlovac, 25. veljače 1855. - Kaltenleitgeben pokraj Beča, 20. srpnja 1881.)¹ naše književne povijesti gotovo i ne spominju, ili pak ne razlikuju oca i sina istoga imena.² Bijaše, naime, sin znamenitoga opozicionog političara Ivana Vončine (1827. - 1885.), karlovačkoga gradonačelnika (1860.), riječkoga podžupana 1861., zagrebačkoga gradonačelnika (1877. - 1879.) i odjelnoga predstojnika za bogoštovlje i nastavu (1882. - 1885.), pokretača brojnih listova, među kojima svakako valja spomenuti *Novi pozor*, *Zatočnik*, *Branik* i *Südslavische Zeitung* te član Šenoina književnoga kruga.

Njegov sin, književnik i pravnik Ivan Vončina ml. koji nas ovdje zanima, školovao se u Zagrebu, Rijeci i Ljubljani, a pravo studirao u Pragu i Zagrebu, gdje je i diplomirao. Kao gimnazijalac putovao je zajedno s pobratimom Dušanom Koturom³, a kako kaže njegov biograf Ivan Milčetić⁴ - »pod nadzorom književnika

Frana Cirakia (...) po južnoj Njemačkoj i Italiji«⁵, zimu 1878. proveo je s teško bolesnim Koturom u Aleksandriji, a iste godine sudjeluje kao pričuvni časnik u austrijskoj okupaciji Bosne i Hercegovine. Od 1879. radio je kao pravnik u državnoj upravi u Osijeku i na Rijeci. Govorio je nekoliko jezika, bio je iznimno glazbeno nadaren i dobar glasovirač, izvrstan plivač i jahač, a u redutnim se dvoranama isticao kao nadasve okretan plesač.

Premda je umro mlad, osvario je zanimljiv književni opus koji bi valjalo iscrpnije analizirati, a naročito drame te »egipatski« njegov putopis.

U literarni je život ušao već kao riječki gimnazijalac 1873., suradnjom u đlačkom listu *Primorac*, a od 1876. povremeno je u *Obzoru* i zagrebačkom njemačkom dnevniku *Agramer Zeitung* pisao operne i koncertne kritike. Iste godine postaje suradnikom »zabavnika hrvatske omladine« *Hrvatski dom*, gdje je objavljivao proze, a u godišnjaku za 1877. komediju *Diplomatska poslanstva*.⁶ U *Viencu* je 1878. tiskao drugu svoju komediju *Tri prosca*.⁷

U krugu oko Augusta Šenoa, ali i u onim obiteljskim, Vončina se upoznao i sklopio usko prijateljstvo s književnicima Rikardom Jorgovanićem (1853. - 1880.), Ivom Vojnovićem (1857. - 1929.) i Dušanom Koturom (1853. - 1878.). Od ove nadarene četvorice, kojoj je proricana ne samo ugledna literarna budućnost, trojica su, međutim, umrla ne navršivši ni trideset godina života, ostavivši ipak, usprkos kobnom udesu, jasno prepoznatljive tragove u književnom i javnom životu. Jorgovanićevo je mjesto u hrvatskoj književnosti danas zajamčeno i neupitno, ali ni Vončinini, pa čak ni Koturovi prinosi našem književnom životu, nisu neznantni.

Šenoa je Vončinu cijenio. Višekratno ga spominje u kazališnim izvješćima, a vrlo je dobro recenzirao autorov scenski debut, kada su 3. I. 1878. izvedena *Diplomatska poslanstva*.⁸ Tako već u jesen 1877. najavljujući novu sezonu u *Vijencu*⁹, preporučuje upravi »i nove vesele igre Ivana Vončine i prof. Milera¹⁰ koje su izašle nedavno u *Hrvatskom domu*«, a nešto kasnije iznovice spominje Vončininu komediju u kontekstu noviteta koje priprema kazališna uprava. Mladi se pisac odista našao u biranu društvu. Naime, zajedno s *Diplomatskim poslanstvima*, iste su sezone praizvedene i dvije povijesne tragedije afirmiranih hrvatskih dramatičara: Markovićeve *Zvonimir* te Bogovićeve *Matija Gubec*. Ocjenjujući prvu izvedbu *Diplomatskih poslanstava*¹¹, Šenoa najavljuje kako »nadalje pripravlja se za predstavu komedija *Tri prosca* od I. Vončine, koja sada u našem listu izlazi«. Ne odustaje od preporuka Šenoa niti 1880.¹², zalažući se za

izvedbe komedija Janka Jurkovića i našega pisca. Međutim, druga Vončinina komedija nikada nije izvedena u profesionalnom kazalištu. Milčetićeva tvrdnja iz predgovora *Sabranim spisima* kako »obje (...) dospješe na pozorišne daske, glumljene po domovini od dobrovoljačkih družina i u Varaždinu«¹³ nije mogla biti verificirana.

Od dvaju Vončininih scenskih djela bolja je tročina povijesna komedija *Diplomatska poslanstva*. Njezine su zanimljivosti pa i vrline višestruke.

Najprvo, to je prva hrvatska *povijesna komedija*. Pisana je po uzoru *pièce bien faite* francuske, Scribeove škole, gdje su ne samo za hrvatsku dramsku književnost paradigmu za taj generički predznak predstavljala djela *Čaša vode* (*Un verre d'eau*) i *Priče kraljice navarske* (*Les contes de la reine de Navarre ou la revanche de Pavie*), izvođena i u Zagrebu s velikim uspjehom.¹⁴

Poznato je koliko je novija hrvatska komediografija 19. st. bila deficitarna. Tek 1854. prikazan je Nemčićev *Kvas bez kruha*, od 1857. javlja se Josip Freudenreich kojega *pučki igrokazi* sadrže niz komediografskih elemenata, ali *čiste* komedije nisu, Ilija Okrugić ostao je komediograf užega, zavičajnog područja, Šenoa je *Ljubicom* 1868. i na pozornici i kod kritike doživio pravi debakl, slabi odjek polučili su Jurkovićeви prvijenci (*Imenjaci*, 1871. i *Što žena može*, 1871.), Tomić je, doduše, 1873. *Bračnim ponudama* najavio scensku okretnost i komediografsku nadarenost, a onda se 1877. najprvo tiskom, a godinu dana poslije i na pozornici pojavio Ivan Vončina ml. s *Diplomatskim poslanstvima*, posvemašnjom žanrovskom novinom koja, premda napučena prepoznatljivim klišeima, odiše šarmom i duhovitošću.

Za razliku od suvremenih urbanih, odnosno ruralnih sredina - kamo svoje komedije i pučke igrokaze lociraju Vončinini prethodnici, naš se pisac priklanja onim europskim komediografima sredine 19. st. koji i u okružju poznatijih ili manje značajnih povijesnih ličnosti ili događaja nalaze mogućnosti za njihovo komediografsko sjenčanje. Od već spomenutoga Scribea do kasnijega Sardoua (*Madame sans-gêne*) najbolje su povijesne komedije postizale goleme uspjehe, a neke su, upravo kao i spomenuta Sardouova, poslužile mnogo kasnije podlogom i za filmski scenarij (među njima i *Karolina riječka* Drage Gervaisa iz 1952., zasigurno najbolja hrvatska povijesna komedija).

Fabula nas Vončinine komedije vraća u Hrvatsku 1527., kada se, posebice na sjeveru, nakon poraza kod Mohača, vode dinastičke borbe između Ferdinanda

I. i Ivana Zapolje. Tema nije bila nepoznata hrvatskoj drami, ali obrađena je svojedobno u visokom žanru i s velikim autorskim pretenzijama. Riječ je, dakako, o Bogovićevu prvijencu iz 1851., povijesnoj tragediji *Frankopan* (prvotisak 1856.) koju iste godine natječajna porota Kazališnoga odbora ne nagrađuje, bojeći se, očito, oštih autorovih protuastrijskih invektiva u njoj.

Vončina u *Diplomatskim poslanstvima* gotovo da i nema političkih primisli, a ukoliko ih se možda i može pronaći, onda je to blago karikaturalno sjenčanje staroga zagorskog vlastelina grofa Lučkoga koji tijekom radnje mijenja svoja politička uvjerenja, pa je i »ferdinandovac« i »zapoljevac«.

Rat između Zapolje i Ferdinanda služi u *Diplomatskim poslanstvima* jedino kao tematska pozadina vješto isprepletene ljubavne igre na dvoru zagorskoga vlastelina, te nije u službi nikakvih autorovih stavova spram dalekih povijesnih zbivanja. Ljubavni zaplet unutar klasičnoga komediografskog četverokuta (dva para mladih koji tek na kraju uspijevaju ostvariti željenu svezu) rješava dovitljivi i duhoviti *Pop Luka*, grofov kapelan. Koncipiran prema poznatim modelima dobroćudnih, ali i spretnih redovnika (daleki mu je predak zasigurno klasični *Fra Timoteo* iz Machiavellijeve *Mandragole*), on će duhovitom varkom (koja se nenadano uklapa i u časovito stvarne povijesne događaje), a dakako i na opće zadovoljstvo, privedi radnju sretnome završetku.

Komedija je, što je također posvemašnja novina u nas, napisana u stihu i prozi. Očito pod utjecajem Franje Markovića, Vončina u lirskim prizorima preuzima njegov tip jedanaesterca, dok prozu rabi u - samo naizgled - dramatičnim sekvencama. Za povijest hrvatskoga dramskog stiha bit će važno primijetiti kako je Vončina, što se tiče uporabe jedanaesterca, imao malo prethodnika. Bili su to jedino teško prohodni Šporerov *Edipos* (Rijeka, 1958.) te dvije Markovićeve drame *Benko Bot* (1872.) i *Karlo Draški* (1872.). Vončinin jedanaesterac teče glatko pa glumcu pruža podlogu za uvjerljiv scenski nastup. Njegova kombinacija stiha i proze, čini se jedinstveni primjer u hrvatskoj komediografiji 19. stoljeća, zasigurno je potaknuta lektinom Shakespeareovih komedija, što samo potvrđuje opisanu erudiciju mladog autora.

Za Vončinin prvi scenski nastup Šenoa je našao mnogo pohvalnih riječi: »G. Vončina odvažio se je prvi svoj dramatički plod iznijeti na pozorište, pa nam se čini da je dobro uspio, jer je to - *sans phrase* - jedna od najboljih komedija u našoj dramatičkoj literaturi (...) Mi čestitamo g. Vončini na prvom pokusu, te se nadamo

da će ga taj uspjeh ohrabriti u daljnjem radu, koj će prema njegovoj darovitosti svakako plodonosan biti.«¹⁵

Komedija *Tri prosca* pisana je također prema francuskim uzorima. No, oni su drugačiji od prethodnih, »scribeovskih«. U *Trima proscima* vidljiv je refleks francuske salonske komedije lagane vodviljske intonacije, što ovom nepretencioznom djelu pridaje naročiti šarm. U izrazito urbanoj temi gdje je Zagreb, uz ostalo, prepoznatljiv i po uporabi svojevrsnog »agramerskog« substandarda, Vončina spretnom dosjetkom rješava ljubavni problem svoje junakinje, koja ipak zadobiva voljenoga mladića, dok ostala dvojica, jedan po majčinoj, a drugi po očevoj »mjeri«, sreću moraju potražiti na drugoj strani.

Komedija *Tri prosca* jedna je od onih koje otvaraju put prema hrvatskoj salonskoj drami, što ističe i Hećimović u svojoj studiji.¹⁶ Uz Vončinu javit će se ubrzo još nekoliko pisaca ovakve tematske intonacije, a bez njih ne bi zasigurno bilo ni kasnijih Rorauerovih burnih salonskih prizora, a niti Vojnovićeva rafinmana u *Psyche* (1889).

Vončina je prevodio dramska djela s njemačkoga jezika. Književno oblikovan u Šenoinu krugu, očito je u njemu i upozoren na Rudolfa Gottschalla (1823. - 1909.), njemačkoga kritičara, teoretika književnosti, ali i nadasve popularnoga epika i često izvođenoga dramatika. Prema njegovoj je knjizi koja je bila obvezna literatura u njemačkim srednjim školama - *Poetik, die Dichtkunst und ihre Formen* (1/1858., 2/1869., 3/1873., 4/1877., a slijedi do kraja stoljeća još nekoliko izdanja) Šenoa sastavio *Uvod o poetici* svoje *Antologije pjesništva hrvatskoga i srbskoga* (Zagreb, 1876.). »Spomenuti mi je da sam *uvod o poetici* sastavio po Gottschallovj poetici, neka mi se ne rekne da se kitim tuđim perjem (...) Po Gottschalu radio sam zato, jer je njegovo djelo sbilja izvrstno i osnovano na sveobćem pjesništvu, jer se ne drži li Niemaca.«¹⁷ Gottschal je bio poligraf. Kada je riječ o dramama, napisao ih je tridesetak, i to najrazličitijih generičkih predznaka, a tiskanih u 12 svezaka (1856. - 1880.). Njegovu dvočinu »dramsku pjesan« *Die Rose vom Kaukasus* (1871.) preveo je Vončina i objavio u *Vijencu* pod naslovom *Ruža s Kavkaza*. U Zagrebu je 1863. izvedena Gottschalova tragedija *Nabob (Der Nabob)*, a 1875. komedija *Pitt i Fox (Pitt und Fox)*. U *Sabranim spisima* nalazi se i Vončinin prijevod »dramatizovane priče« F. Röbera *Snježka (Das Schneewittchen)*, za koju je glazbu napisao Karl Reinecke.

Usprkos djelu koje je stalo na dvjestotinjak tiskanih stranica, Vončina nije pisac kojega bi valjalo zanemariti ili čak zaboraviti. Zacijelo će se pokazati kako bijaše vrstan putopisac, a da ni kao dramatičar nije bio nevježa, svjedoči, držimo, i ovaj prikaz njegove dramskokazališne fortune.

BILJEŠKE

¹ Odlučio sam se za ovaj lokalitet Vončinine smrti, budući da ga, doduše bez nadnevka, navodi njegov biograf Ivan Milčetić u *Sabranim spisima* koje je izdao u Zagrebu 1885. U *Hrvatskom leksikonu* (Zagreb, 1997., sv. II) kao mjesto smrti navodi se pak Zagreb. Međutim, u središnjoj bazi podataka za sve pokopane na zagrebačkim grobljima, na Mirogoju, uz Ivana Vončinu ml. spominje se samo godina, ali ne i mjesto i datum smrti. Taj datum (20. VII) uklesan je, međutim, na nadgrobnu ploču postavljenu u »velikim arkadama« na Mirogoju, iznad grobnice obitelji Kotur, Vončina i Gavella, kamo će, 1928. biti položeni i zemni ostatci prvaka HSS-a na čelu sa Stjepanom Radićem.

² Kao *Ivan Vončina*, bez pridjevka ml., spominje se u *Povijesti književnosti hrvatske i srpske* Đure Šurmina (Zagreb, 1898.) na str. 217, gdje autor navodi kako je uz drame pisao i prozu, a izabrana mu je djela 1885. izdao Ivan Milčetić. U Prohaskinu *Pregledu savremene hrvatsko - srpske književnosti* (Zagreb, 1921.), str. 62, njegovo se ime navodi tek uzgređice. U Ježićevoj *Hrvatskoj književnosti od početaka do danas, 1100 - 1941* (Zagreb, 1944.), prezime *Vončina* nalazi se na str. 255 i 276. Očito je kako se spominjanje prezimena *Vončina* na str. 255 odnosi na *Ivana Vončinu st.*, budući da autor pišući o Franu Kurelcu, govori kako je ovaj nakon 1859. boravio »neko vrieme kod prijatelja Vončine u Karlovcu«. Kada, međutim, Ježić na str. 276 govori o polemičkim napadajima Kovačićevim na Šenou u sušačkoj *Slobodi* (1880.), piše kako se oni odnose i na »njegove suradnike, Vončinu, Jorgovanića, Arnolda i dr.« Spominjući u tom kontekstu prezime *Vončina*, nije jasno misli li Ježić na oca (koji je, doduše, bio blizak Šenoi), ili pak na sina, kojega je Šenoa objavljivao u *Vijencu*. U 4. svesku *Liberove* »modre« edicije *Povijest hrvatske književnosti* (Zagreb, 1975.), I. Frangeš u odjeljku *realizam* spominje Ivana Vončinu (očito *st.*) na str. 249. u svezi sa saborskim raspravama iz 1861. o nazivu jezika, dok na str. 271. govori o istom Vončini kao odjelnom predstojniku za bogoštovlje i nastavu. U Frangešovoj sintezi iz 1987., kao i u njezinoj proširenoj, njemačkoj verziji *Geschichte der kroatischen Literatur von den Anfängen bis zur Gegenwart* (Köln - Weimar - Wien, 1995.) Ivan Vončina ml. se ne spominje. Nema ga ni u *Povijesti hrvatske književnosti* (Zagreb, 1997.) Dubravka Jelčića, a niti u *Hrvatskoj književnosti 19. i 20. stoljeća* (Zagreb, 2/1997.) Miroslava Šicela. Spominje ga, međutim, Branko Hećimović u studiji *Hrvatska komediografija od Nalješkovića i Držića do naših dana i Brešana*, u: *Dramaturški triptihon*, str. 49 - 50, Zagreb, 1979. Ivan Vončina ml. nije, međutim, promaknuo ni uredništvu *Hrvatskoga leksikona* (Zagreb, 1997.); glavni

urednik dr. Antun Vujić, urednik struke *književnost* mr. Vlaho Bogišić. Obraden je primjerno u sv. II., str. 663, nepotpisanom natuknicom koja broji sedam i pol redaka.

³ Dušan Kotur (Sisak, 14. II. 1853. - Zagreb, 12. IV. 1878.). Kao zagrebački student prava te intimni Vončinin prijatelj pokazivao je literarne sklonosti koje je djelomice i realizirao. Prevodio je dramska djela s njemačkog i francuskog, a potaknut čestim putovanjima u Italiju kako bi našao lijeka sušici, objavio je u *Vijencu* studiju o Michelangelu. Nakon prerane mu je smrti majka potaknula osnutak zaklade njegovih imena, iz koje je Matica hrvatska od 1881. do 1920. crpila sredstva za književnu nagradu *Iz zaklade Dušana Kotura*. Ovo su ugledno bienalno, visoko dotirano priznanje, među ostalima, primili Vladimir Mažuranić, Josip Eugen Tomić, Ivo Vojnović, Vjenceslav Novak, Iso Velikanović, Viktor Car Emin i dr.

O Dušanu Koturu usp. *Spomen knjiga Matice hrvatske*. Zagreb, 1892., B. Gavella: *Fizionomija jedne generacije*. Naprijed, br. 48-51, Zagreb, 1953. i br. 2 i 3, Zagreb, 1954. te A. Bogner Šaban: *Književna nagrada iz zaklade Dušana Kotura*. »Kronika Zavoda za književnost i teatrologiju JAZU«, VII, br. 20. str. 105 - 112., Zagreb, 1981.

Dušan Kotur bio je praujak s majčine strane moga djeda Branka Gavelle (1885. - 1962.). Od njega sam u studentskim danim često slušao u Koturu: »Srbin po ocu, Kotur je osjećao niz aktualnih problema duboko hrvatski«, zapisao je djed u *Fizionomiji jedne generacije*. Uz Kotura znao je često spominjati i mlađega Vončinu, Luju te Iva Vojnovića i, kako je govorio, *Fliedera*, kao iznimno darovitu i nadasve perspektivnu, ne samo generacijski, već i iskrenim prijateljstvom povezanu skupinu mladića, koju je prerana smrt - osim braće Vojnovića - tako usudno decimirala.

U maminu se salonu nalaze danas i dvije tzv. *Koturove sličice* hrvatskoga slikara Ferdinanda Quiqereza (1845. - 1893.), nastale za vrijeme umjetnikova boravka u Rimu 1873. - 1875. Kupio ih je u Quiqerezovu ateljeru zimi 1873. - 1874. Dušan Kotur, kada su ga na putu po Italiji pratili Ladislav Mrazović i Rikard Jorgovanić. Tih je *sličica* bilo tri, a našle su se i na čuvenoj izložbi u *Narodnom domu* 1874., za koju ih je tadanji vlasnik Dušan Kotur posudio. Nakon Dušanove smrti, dvije su ostale u posjedu obitelji Vončina, koja ih je, kao obiteljski *brautgešenk*, 1910. poklonila mojoj baki Emi rođ. Fülepp (1886. - 1972.) i djedu. To su vedute (ulja na platnu) *Pogled na kupolu sv. Petra* i *Pogled s terase monte Pincia*. Treća Koturova *sličica*, genre-prizor *Rimski besposlica*, poznata jedino po Mrazovićevu opisu iz *Obzora*, nikada se više nije našla u obitelji, a niti joj se zna sudbina. (O Koturovim *sličicama* usp. Vladimira Tartaglia - Kelemen: *Izložba 1874. u Narodnom domu*. »Zbornik historijskoga instituta JAZU«, vol. 5, str. 377. - 386; Zagreb, 1964; ista: *Ferdinand Quiqerez u Italiji*. »Radovi Arhiva JAZU«, sv. I., str. 109. - 132; Zagreb, 1972. i Jasna Tomičić: *Ferdinand Quiqerez 1845. - 1893.* (Katalog monografske izložbe u *Hrvatskom povijesnom muzeju*), Zagreb, 1995.

Gavella je često spominjao i oba Vončine. Naročito mlađega, za koga se u obitelji govorilo da je bio *ženijalan*.

Zbog čega u obitelji? Moja prabaka s majčine strane Olga Gavella (1864. - 1953.) rođena je Musulin, dok je njezina majka bila Anka Kotur, Dušanova sestra. Stariji pak Vončina, kasniji »ministar prosvjete i kulture«, obudovio je kada je Ivanu ml. bila samo godina dana. U drugom se braku oženio Milkom Kotur, Ankinom i Dušanovom sestrom,

kćerkom bogatoga sisačkog trgovca Vase Pavla Kotura (imetak mu se početkom 19. st. cijenio na gotovo nezamislivih 1.500.000 forinta), koja je budućega književnika, kako veli njegov biograf Milčetić, a potvrđuje i naša obiteljska predaja, prihvatila kao vlastito dijete. Ovdje je mlađi Vončina upoznao Ciliku Pajanović iz ugledne veleposjedničke obitelji (Topolovac pokraj Siska) koja je ženidbom došla u srodstvo s Koturima. Ivan Vončina ml. oženio se Cilikom Pajanović 1881. Živjeli su zajedno tek nekoliko mjeseci. Djece nisu imali.

U obiteljskoj pismohrani čuvam bilježnicu moje prabake gdje su pregledno zapisane i komentirane podosta zamršene obiteljske sveze Kotur - Pajanović - Vončina - Musulin - Gavella. Prabaka je, osim toga, pojedine ličnosti ove genealogije komentirala i ovakvim portretnim minijaturama:

Milka Kotur udata za Ivana Vončinu. Ivan bio gradonačelnik. Rođen u Novom, sin učitelja. Bio poznato inteligentan, borio se politički za svoju domovinu i bio zatvaran radi toga. I opet se dovinuo časti i do svog svršetka uvek radio na političkom polju i u tu svrhu žrtvovao mnogo novaca. Pod njegovom vladom osnovao je vodovod i mnoge velike institucije. Kao predsjednik bogoštovja i nastave osnovao je Obrtnu školu. Bio uopće veoma popularna i cenjena ličnost što je u mnogim časopisima opisano. Općio sa najvišim znamenitim hrvatskim ličnostima. Strossmayer kad je osnivao Sveučilište odseo je kod njega. I kod prevoza Preradovićevih kostiju iz Beča u Zagreb, Preradovićeva obitelj odsela u kući Vončine. Bio veliki mecena i sve razdavao đacima i drugima i tako umro gotovo ko siromah. Njegova žena Milka živila s njim u velikoj slozi i ona delila i imala udela kraj njega u svim javnim i privatnim ustanovama. Bila je predsjednica mnogih društava. Do svoje visoke starosti ostala u svim kulturnim organizacijama.

Dušan Kotur. Pravoslavne vere - ali se nije izdavao za Srbina - već je bio veliki Hrvat. Stavljale se velike nade u njega na narodnom polju. Umro kao jurista u 28. god na sušici. Bio jako musikalan.

Cilika Pajanović udata za Vončinu Ivicu ml. Posle polugodišnjeg braka umre joj muž i ona posle nekoliko godina preselila u München sa sestrom slikaricom (Ankica Pajanović za koju se u ovoj kronici kaže: U Beču učila slikarstvo. Prijateljica kćeri Petra Preradovića. Pošla u München i živi od slikarstva).

Prabakina bilježnica (20 x 17) nije u cijelosti datirana. Pojedini su zapisi (tamnosmeđa tinta, latinica) očito nastali u kasnim dvadesetim godinama, nakon povratka njezine grane obitelji Gavella iz Brazila, kamo su otišli 1914., nastojeći trgovačkim transakcijama vratiti dio golemoga kapitala koji je nestao na razmeđu stoljeća. U Zagreb su se vratili 1922. bez gotovo ikakvih ekonomskih rezultata svoje egzotične emigracije. Novija kronika o prabakinim i djedovim ratnim godinama (1941. - 1945.) te obiteljima Brolich, Šilović i Ivaničević nastajala je između 1950. i 1952., što je razvidno iz datacija pojedinih fragmenata, ali i staračkoga rukopisa (svijetlomodra tinta, latinica).

⁴ Na poticaj i uz materijalnu potporu pjesnikova oca, sabrao je Ivan Milčetić književnu ostavštinu mlađega Vončine te je uz vlastiti predgovor i sa slikom piščevom, a pod naslovom *Sabrani spisi Ivana Vončine ml.* u lijepo opremljenoj knjizi izdao u Zagrebu 1885. (Akademijska knjižara L. Hartmanna, odnosno Kugli i Deutsch).

Milčetićeve uvod pod naslovom *Ivan Vončina ml. i njegovi spisi* tiskan je na str. III - XXVIII, dok su na str. 1 - 287 objavljena ova Vončinina djela: *Matematične progresije - arabeska* (1 - 19), pripovijest *Prekasno!* (str. 23 - 54), komedija u tri čina *Diplomatska poslanstva* (str. 55 - 102), šaljiva igra iz zagrebačkog života u tri čina *Tri prosca* (str. 103 - 157), putopisni odlomci *Iz zemlje faraona* (str. 159 - 222) te izvorne pjesme i prijevodi drama s njemačkoga, a Petöfijeve lirike s mađarskoga (str. 223 - 287).

Milčetić nije u knjigu uvrstio čitavu Vončininu književnu ostavštinu, već je izabrao samo najbolja djela, što je razvidno iz bibliografskih podataka i autorova predgovora.

⁵ Usp. I. Milčetić, dj. nav. u bilj. 2, str. XI.

⁶ *Hrvatski dom*, II., str. 92 - 132, Zagreb, 1877.

⁷ *Vienac*, X., Zagreb, 1878., br. 1 - 4. Prvi se čin ove komedije zbiva u salonu smještenom uz jednu zagrebačku plesnu dvoranu. Biografski podatci o Vončini kao izvrsnom plesaču i posjetitelju otmjenih društvenih zbivanja, ovdje su, i u fikcionalnom obliku, jasno prepoznatljivi.

⁸ Ovu je »izvornu veselu igru iz hrvatske prošlosti« režirao Adam Mandrović. Usprkos povoljnu odjeku u tisku, djelo nije doživjelo reprizu. Usp. B. Hećimović (ur.): *Repertoar hrvatskih kazališta 1840 - 1860 - 1980*, str. 65, Zagreb, 1990.

⁹ *Vijenac*, IX, br. 35. Zagreb, 1. IX. 1877. Usp. A. Šenoa: *Sabrana djela* (prir. S. Ježić) knj. X, str. 328, Zagreb, 1964.

¹⁰ *Miler, Ferdo Živko*. Pseudonim *F. Živkov*. (Urfahr, pokraj Linza, Austrija, 18. IX. 1853. - Zagreb, 30. X. 1917.), dramatičar, pripovjedač, prevoditelj, urednik, pisac udžbenika i rječnika, skladatelj. Odvjetak austrijske obitelji, školovao se u Linzu i Osijeku, a diplomirao klasičnu filologiju i slavistiku u Beču. Srednjoškolski profesor u Osijeku i Zagrebu, a 1899. - 1902. dramaturg HNK u Zagrebu. Od 1906. do 1914. urednik polumjesečnika za mladež »Pobratim«. Mnogostruko aktivan na brojnim područjima kulturnoga života, Miler je najzapaženije tragove ostavio kao dramatičar, posebice kao autor jednočinih komedija temeljenih na vještom i anegdotalno koncipiranom zapletu u maniri »dobro skrojenoga komada« 19. st. U HNK u Zagrebu izvedena su mu ova djela: vesela igra u 1 činu *Lijepo li ga zaludiše* (1877.), komedija u 1 činu *Začarani ormar* (1896.), vesele igre u 1 činu *Prva kiša* i *Stričeva oporuka* (1898.), jednočina šala *Načelnikov govor* (1900.), petočina pseudopovijesna tragedija iz dubrovačke prošlosti 15. st. u stihovima (jedanaesterac) i prozi *Cvieta i Miljenko* (1900.) te tročina prozna obiteljska melodrama naturalističkih obilježja *Muš i žena* (1902.).

¹¹ Usp. SD, sv. X., dj. nav. u bilj. 9, str. 355 - 356.

¹² Usp. SD, sv. X, dj. nav. u bilj. 9, str. 449.

¹³ Usp. dj. nav. u bilj. 2, str. XXIV.

¹⁴ Usp. B. Hećimović: *Repertoar...*; dj. nav. u bilj. 7.

¹⁵ Usp. SD, sv. X., dj. nav. u bilj. 9, str. 355 - 356.

¹⁶ Usp. dj. nav. u bilj. 2.

¹⁷ Usp. A. Šenoa: *Antologija pjesništva hrvatskoga i srbskoga narodnoga i umjetnoga sa uvodom u poetici*. Predgovor pod naslovom *Štiocu* (bez paginacije). Zagreb, 1876.